

ÖMRÜN UZUN OLSUN, HƏKİM!

– Məmi, ay Məmi... Dur ayağa! Uşağın halı xarabdı...

Arvadının tələş dolu titrək səsinə Məmi kişi hövlnək yerindən qalxdı. Yarıyuxulu gözlər yuxusuzluqdan qızarmış gözlərə tuşlananda alındı, həyəcanla soruşdu:

– Arvad, nə dedin? Uşağın halı xarabdı?..

– Xarabdı, Məmi... Qorxuram əlimizdən gedə... Başımı yaman itirmişəm, kişi!..

Körpənin yanına gəldilər. Məmi kişi əlini uşağın alına, sinəsinə qoydu, qaşları düyümləndi, üzünün əzələləri atdı. Əli uşağın sinəsində başını qovzayıb arvadına baxdı: «Arvad, uşaq odun içində yanır ki!..» sözlərini lap dilinin ucundan qaytardı. Arvadının onsuz da gözlərindən selləmə yaş gəlirdi. Dərdin üstünə dərd yükləmək istəmədi. Məmi kişinin ürəyi sıxıldı. Yaman sıxıldı. Heç olmasa arvadını bir anlıq sakit eləmək üçün söz axtardı, təsəlliverici, ürək sakitləşdirən söz! Tapa bilmədi. Susmağı, daxilində baş qaldıran təlatümü aşkar eləməməyi lazım bildi. Düşündü ki, belə gərgin dəqiqələrdə anaya təsəlli yalnız bu ola bilər.

Körpənin vəziyyəti pisləşirdi... Bunu arvad da, ər də görür, ürəklərinin sızıltısı ilə duyurdular. Daha dayanmaq vaxtı deyildi.

– Yaxşı, bəs indi biz nə edək?

Ərlə arvadın intizar baxışları bir-birinə sancıldı: «İki daşın arasında da olsa çarə tapmalı, uşağın halını yaxşılaşdırmalı, nigarançılığa son qoymalı!»

Ana qəlbinin, ata qəlbinin aramsız çırpıntıları da sanki bu sözlərin musiqisi imiş kimi onları müşayiət edirdi.

Kişi saata baxdı, bulud kimi tutuldu. Nə vaxt geyindiği bilinmədi. Suğra bir də gördü ki, əri qapı ağzındadır.

– Məmi, hara?

– Gedim küçədəki avtomat telefondan təcili yardıma zəng vurum...

– O telfon işləmir...

– Onda özüm gedərəm təcili yardıma!..

– Gecənin bu vaxtı, payı-piyada... Qorxuram gec ola, Məmi, gedib gələnəcən...

– Bəs onda neyləmək istəyirsən, Suğra?

– Qonşu blokda, Məmi, bir gəlin yaşayır, yaxşı uşaq həkimi deyirlər. Qonşular danışıqda qulağım alıb. Gedim onu çağırım, nə olar, adam adamın bəs nə gündə karına gələr?!

– Arvad, üə on dəqiqə qalır... Bu vaxtı heç düşmən düşmənin yuxusuna haram qatmaz.

– Amma bərk ayaqda yaxşı adamın qapısını ərk eləyib döymək olar. Gedəcəyəm. Sora uşağın başına, allah eləməmiş, bir iş gələr, onda qəbir evinəcən özümü bağışlamaram: niyə getmədim, niyə çağırmadım? Sən uşağın yanında dur, mən bu saat...

Suğra yun şalına büründü, qapını tələsik arxasınca örtüdü.

O öz pilləkənlərini necə qətiyyətlə düşmüşdüsə, qonşunun pilləkənlərini də o qədər tərəddüdlə çıxırdı. Axırncı pilləni çıxanda ayağı getmədi: «Yox, deyirəm qayıdım, yaxşı düşməz, gecənin bu vaxtı cavan zənən xeylağını mən necə oyardım?! Qohum deyil, tanış deyil... Demək ki, ay arvad, məscidin qapısı açıq oldu, bəs... Yox, kişinin qızına şər ata bilmərəm. O, belə deməz. Deyə bilməz. O cür ki, mən onu tanıyıram, deməz...»

Son pilləni də qalxıb qapıya yaxınlaşdı, «Ya mədəd» deyib sağ əlini qaldırdı, şəhadət barmağını zəngin düyməsinə basmaq istəyirdi ki, qolu sustaldı. Ona elə gəldi ki, ayaqları da əsir: «Birdən əri ağır söz deyər... birdən...» Hələ qırxı çıxmamış dilsiz-ağızsız çağanın vəziyyəti gözləri qabağına gəldi, ürəyi gizildədi: «Yox, tab edə bilmərəm, uzaqbaşı sözüm yerə düşəcək. Bala üçün dözərəm, analar nəyə dözmürlər... Yazıq analar!.. Yaxşı yadıma düşdü, axı o da anadır, iki qız uşağı var. Ana! Ana ananı eşidər, eşitməyə borcludur!..» Qoluna sanki güc gəldi. Zəngin düyməsinə iki dəfə basdı, gözlədi. Həyəcan və nigarançılıq içərisində gözlədi. Hər ötən saniyə həyəcanlarını daha da artırırdı.

Zəngin səsində birinci oyanan Lətifə oldu. Qəribədir, axı indicə o, zəng səsini yuxuda eşitmirdimi? Elmi şurada onun dissertaisya müdafiəsi gedirdi.

Opponentlər, şura üzvləri arasında mübahisə düşmüşdü. Sədr mübahisə edənləri sakitləşdirmək üçün qabağındakı zəngi tez-tez götürüb çalırdı... Lətifə hövlnak gözlərini açanda yuxuda eşitdiyi zəng səsilə qapı zəngini birdən-birə ayırd edə bilmədi. Lakin zəng ikinci dəfə cingildəyəndə o, ərini çağırdı.

Əri durub ağır addımlarla qapıya sarı getdi.

Suğra ayaq səslərini eşidəndə özünü yığışdırdı.

– Kimdir?

– Mənəm, ay qardaş, bu həyətin süpürgəçisi, qonşu blokda yaşayanam...

Uşağım...

Qapı açıldı.

– Əleyküməssalam, gəlin içəri.

Qapı örtüldü.

– Bağışlayın, qardaş, sizi yuxudan elədim, yanınızda hörmətsizlik edirəm, uşağın halı xarəbdir...

Lətifə gəldi. Suğranın üstündə elə bir ağır yük götürüldü, ürəkləndi:

– Başına dönüm, balam əldən gedir, sizə pənah...

Həkim onu axıracan dinləmədi. «Bu ssat» deyib o biri otağa keçdi, əlüstü də hazır vəziyyətdə qayıtdı:

– Gedək, suğra xala, yaxşı eləyib gəlmisən!..

***

Xəstənin huşu özündə deyildi. Gözləri bir nöqtəyə dirənib qalmışdı. Ağzından köpük gəlirdi. Dodaqları, burununun ucu göyərmişdi. Ağır nəfəs alırdı. Cəngolma əlamətləri göz qabağında idi. Həkim dərhal pəncərələri açdırdı, ayaz gecənin soyuq havası içəri doldu:

– Bax, belə... Uşağa hava çatışmır. Streptomisin, penisilin lazımdır, sizdə yoxdur ki?..

– Xeyir, başına dönüm...

– Narahat olmayın, məndə var, bu saat...

Həkim pillərəi sürətlə düşdü, sürətlə çıxdı. Gətirdiyi sterilizatoru qaz piləsinin üstünə qoydu, şaqqaşaq qaynayanda götürdü, streptomisinin penisillinlə qatışdırıb şprisə yığdı, çağanın qılçasına yeritdi. Sonra qoluna kamfora vurdu... Bir saatdan çox xəstənin yanında qaldı. Yalnız zəhmətinin bəhrəsi aşkara çıxanda rahat oldu. Qorxulu dəqiqələr sovuşdu. Uşağın hərarəti bir qədər enmişdi. Huşu da yavaş-yavaş özünə qayıdırdı. Qayıtdıqca ata-ananın da kədəri dağılırdı. Həkim uzun qara kirpiklərini qırpa-qırpa gah çağaya, gah anaya, gah da ataya baxır, fərəhlənirdi...

Məmi qonşu otağa keçəndə Suğra həkimə dedi:

– QIZIM, heç bilmirəm, xəcalətindən necə çıxacağıq!..

Həkimin qaşları dartıldı:

– Nə xəcalət, xala?

Suğra həkimin qəlbinə toxunduğunu onun iri, ala gözlərindən də hiss elədi:

– Yaxşı qızım, yaxşı daha demərəm...

– Suğra xala, bu neçənci uşağınızdır?

– On üçüncüdür, qızım!

– Ay maşallah! Qəhrəman anasınız, heç xəbərimiz yox...

– Qızım, qismətədi də, neyliyim.

– Əriniz nə iş görür?

– Maştağaya, Buzovnaya gedib-gələn elektrik qatarında pravadnikdir...

Balaca adamlarıq.

– Zəhmət adamlarısınız. Zəhmət çəkən hər bir kəs hörmətə layiqdir, xala.

Sən ki, həyəti tərtemiz saxlayırsan, bunun özü nəyə desən dəyər.

– Əlimizdən gələn odur, onu da eləyirik.

Həkim çağanı bir də yoxlayıb ayağa durdu:

– Böhranlı dəqiqələr ötüşdü, dediklərimi vaxtlı-vaxtında eləyərsən, qorxma saxalacaq!

Suğra arvad da şalını başına atdı.

– Zəhmət çəkməyin, mən özüm gedərəm!

– Əsil zəhmət səninkidir, qızım, qapınızacan ötürəcəyəm.

Lətifə qapılarından girəndə arxasında bu sözləri eşitdi:

– Ömrün uzun olsun, həkim! Balalarının toyunu görəsən, nəvə-nəticə sahibi olasan!

Qapını astaca çəkdi, pəncəsi üstə yeriyib yataq otağına keçdi. Əri, uşaqları yatmışdılar. Gəlib uşaqlarını başı üstündə dayandı. Onların mışılısını dinlədi. Xeyli dinlədi. Suğranın sözləri qulaqlarında cingildədi: «...Balalarının toyunu görəsən!..» Ananın ürəyi rıqqətə gəldi: «Balalarım belə mən qurban olum, onların qadasın alım, dünyadan xəbərsiz yatan balalarımın!»

Lətifə yatağına uzananda sübhə az qalırdı. Saat əqrəbinin yeknəsək çıqqılısını, uşaqlarının ahəngdar mışılısını dinləyə-dinləyə xəyal onu çəkib keçmişlərə apardı. Uşaq çağlarını xatırladı... İyirmi iki iyun, qırx birinci il. Ötənlərə xəyalən nəzər salarkən Lətifə nədənsə bu günün üstündən keçə bilmir. Səkkizincidə oxuyurdu. Hamı məktəbdə idi. Hamı narahat idi. Hamı müharibədən danışdı.

– Yəqin məktəblər də bağlanacaq! – Şagirdlərdən kiminsə dediyi bu sözlər oradan keçən ağsaçlı müəllimi dayandırdı:

– Məktəblər bağlanmayacaq! Siz oxuyacaqsınız.

Lətifə də oxumuşdu. Dəhşətli müharibənin çətinliklərinə dözə-dözə oxumuşdu. Məktəbi fərqlənmə attestatı ilə bitirib qırx dördüncü ildə Azərbaycan Tibb İnstitutunun pediatriya fakültəsinə girmişdi... Müharibə!.. Onun bu sözdən lap zəhləsi getmişdi. «Bircə bəşəriyyət bu sözü lüğətdən birdəfəlik pozsaydı!»

Lətifə institutun həyatının necə gəlib keçdiyini hiss eləməmişdi. Bir də onu görmüşdü ki, buranı da fərqlənmə diplomu ilə başa vurub. Tələbək illəri, müstəqil həyata atılmaq, öyrənil bilyini təcrübədə tətbiq eləmək, qollarını çirməyib amansız xəstəliklərlə ləbəyaxa olmaq, dilsiz-ağızsız körpələrə şəfa vermək, müalicə edə-edə müşahidə aparmaq, axtarmaq, yaratmaq illəri ilə əvəz olunub... Əllinci ildən institutun qospital pediatriyası kafedrasında ordinator kimi işə başlayan Lətifə üç il sonra baş laborant, sonralar isə assistent vəzifəsinə keçirilmişdi... Kafedranın əməkdaşları xəstəxana şəraitində uşaqları müalicə edir, elmi iş yazır, gələcək uşaq həkimlərinə dərs deyirdilər. Bu cür iş Lətifənin ürəyincə

olmuşdu. Çətinliklərsiz də keçməmişdi. Ancaq o bədrəməmiş, öyrənə-öyrənə yürümüş, min cür təlaş və həyəcan içərisində ürəkləri əsim-əsim əsən ata-anaları sevindirə-sevindirə çoxdan üzərində işlədiyi dissertasiyasının son nöqtəsini bu gecə qoymuşdu.

***

Səhər işə gedərkən o, Suğranın uşağını bir də müayinə etdi. İndi yan-yörəsinə o qədər uşaq yığışmışdı ki... Hamısının da nəzərləri ona, körpə bacılarını xilas edən həkimə zillənmişdi. Lətifə onlardan bir-ikisini danışdı, lap balacasının başına əl çəkdi:

– Nə qəşəng qızıdır, - dedi.

Tələsirdi. Yoxsa oturub onlarla çoxlu-çoxlu söhbət edərdi.

Qapıdan çıxanda böyük bir dəstə onu yola saldı.

İşdən qayıdanda da o, Güləranı yoluxdu. Vəziyyətini yaxşı gördü, tapşırırdı ki, bir şey olsa, xəbər eləyin.

Axşamüstü əri gəldi. Teatra bilet almışdı. Lətifə sevindi, «gedərik» dedi. Yeyib içdilər. Geyindilər. Çıxmaq istəyirdilər qapının zəngi çalındı. Açanda Suğra arvadın oğlunu gördülər. Həkim tərəddüd etmədən paltosunu çıxarıb xalatını çiyinə saldı, redikulunu qoyub fonendoskopu götürdü, ərinə «məni bağışla, tək getməli oldun!» deyib uşağın ardınca çıxdı...

***

«Məktəblər bağlanmayacaq! Siz oxuyacaqsınız...»

Düz iyirmi il sonra, altmış birinci ilin iyirmi iki iyununda Gürcüstan Tibb İnstitutunun Elmi şurasının xitabət kürsüsünə tərəf gedərkən Lətifə bu sözləri eşidər kimi oldu. Ağsaçlı müəllim sanki qolundan tutub onu kürsüyə qaldırdı. Çətini elə bil buraya qədər imiş. Buraya kimi o nə qədər yuxusuz gecələr, həyəcanlar keçirmişdi.

Lətifə «Uşaqların bakterial dizenteriya xəstəliyində qanın bəzi bioxomik dəyişiklikləri» mövzusunda yazdığı dissertasiyanın əsas müddəalarını söylədi, nəticələrindən danışdı. Rəyasət heyətində oturanda gürcü alimlərinin mehriban, qayğıkeş baxışlarını hiss elədi, demək işi bəyənmişdilər.

Rəsmi opponetlər, şura üzvləri danışdılar. Dissertantın işinə yüksək qiymət verilirdi. Mübahisə yox idi. Zalda sakitlikdi. Lətifə qeyri-ixtiyari vaxtilə yuxunu xatırladı. Gülümsədi...

Lətifə Hüseynovaya bir səsle tibb elmləri namizədi alimlik dərəcəsi adı verildi.

***

O, palatasında xəstələri müayinə edərkən birini evə yazdı. Tamam-kamal sağalmışdıö uşağını aparanda anası xəstəxananın şikayət və təkliflər kitabını alıb, əli titrəyə-titrəyə övladına nicat verən adamlar barədə ürək sözlərini yazdı. Lətifənin əlini sıxıb:

– Ömrün uzun olsun, həkim! – dedi.

Lətifə kafedraya gəldi. Müdirilə salamlaşdı. Ona xəstələrinin vəziyyətini danışdı.

Keyli söhbətdən sonra müdir dedi:

– İndi də, Lətifə xanım, doktorluq dissertasiyası mövzusu üzərində düşünmək lazımdır...

Lətifə təvazökarlıqla:

– Tez deyilmi?! – dedi.

Müdirin sözü qəti oldu:

– Yox, tez deyil!

Kafedranın həkimləri həftədə bir dəfə Bakının rayon xəstəxanasına gedirlər. Lətifə hər çərşənbə Patamdar qəsəbəsindəki 15 nömrəli xəstəxananın uşaq kabinetinə gəlir, çətin anlaşılan xəstəliklərin diaqnozunu müəyyənləşdirməkdə uşaq həkimlərinə kömək edir, ağır xəstələrə bəzən özü baxır... Buradakı uşaq

həkimlərdən Rəhilə Əliyeva Lətifənin tələbəsi olmuşdur. Rəhilə nə çətinliyi oldu Lətifəyə müraciət edir. Lətifə də özü nə bilirsə tələbəsinə öyrədir, öyrədir...

Lətifə həkimlər briqadasının heyətində ildə iki dəfə respublikanın rayonlarına gedir.

O deyir:

– Yoldaşlarım kimi mən də kolxoz və sovxozlarda oluram, xəstələri müayinə edirəm, uşaq həkimlərinə məsləhətlər verirəm, camaat üçün uşaq xəstəliklərinə dair mühazirələr oxuyuram.

Lətifə rayona getdimi, gündüzün, gecənin nə olduğunu bilmir, hara çağırırlar, nə vaxt çağırırlar gedir, baxır, məsləhət verir, müalicə edir. Nigaran ürəklər təskinlik tapır. Bakıdan gələn həkimə təşəkkürlər söylənilir. Uzaq kəndlərdə nicat verdiyi körpələnin gülüşü deyir: «Ömrün uzun olsun, həkim!»

***

Otuz dörd-otuz altı yaşlarında, ortayoblu, girdəşifət, ağbəniz bir qadın gəlib axırıncını soruşdu. Qulağı tanış səs alan kassir Kübra başını qaldıranda sifəti işıqlandı.

– Lətifə xanım, xoş gördük, necəsiniz?

– Sağ olun, yaxşıyam. Qızınız necədir?

– Sizin sayənizdə çox yaxşıdır, həkim!.. Buyurun, qabağa gəlin, sizi tez buraxım...

Kübra iltifat göstərdisə də həkim qabağa keçmədi. Növbəsində gəlib pulunu verdi. Gedəndə kassir camaata:

– Qızıl kimi adamdır, - dedi, qızını pulsuz-parasız ayaq üstə soydu, evdə müalicə elədiyi ilə kifayətlənməyib, işlədiyi xəstəxanaya apardı. Sağaldıb özümə qayıtdı. Beləsinə adam canını qurban eləsə də uf deməz.

Lətifə mağazadan aldığı şeylər qucağında yaşadığı həyətə girərkən Suğra arvadla qızı Gülara qabağına çıxdılar. Gülara təzəcə ayaq açmışdı. Salamlaşıb görüşdülər. Gülara anasına qısıldı. Həkim ona bir ovuc kofet verdi. Qızının əvəzinə

ana «sağ olun» dedi. Həkim onlardan aralanar-aralanmaz Suğranın tanış sözləri qulaqlarında səsləndi:

– Ömrün uzun olsun, həkim!

Dönüb baxdı. Sol əlilə anasının əlindən tutub asta-asta yerişən Gülara da tez-tez dönüb baxır, sağ əli ilə ona «sağ ol» eləyirdi.

Yanvar, 1962